

Cap on va el moviment agroecològic?

Des de la gestació del moviment social agroecològic a l'Amèrica Llatina durant la dècada dels 80, múltiples iniciatives han enriquit i donat diversitat al moviment, al qual s'ha incorporat -des dels anys 90- la lluita per la sobirania alimentària. A Catalunya, bevent del bagatge de les diverses alternatives autogestionàries al model agroalimentari industrial, així com de les experiències de producció ecològica, de suport a les lluites camperoles del Sud i de consum crític i comerç just, el moviment per l'agroecologia i la sobirania alimentària es troba en un moment de consolidació. Aprofitant la celebració de la Tercera Setmana de Lluita contra els transgènics i per la Sobirania Alimentària entre el 10 i el 17 d'abril, fem un repàs a la trajectòria, les potencialitats i les contradiccions del moviment.

Guillem Tendero
afons@setmaridirecta.info

El moviment social agroecològic es va gestar durant la dècada dels 80 a l'Amèrica Llatina, fruit d'un procés de convergència d'organitzacions camperoles i indígenes que coincidien a oposar-se de manera frontal al model de desenvolupament imposat des dels països del Nord. Un primer cicle de lluita d'aquest moviment es va tancar l'any 1994 a la selva Lacandona, amb l'aixecament del moviment neozapatista, l'actor social clau, juntament amb el Movimento dos Sem Terra (MST) del Brasil, en la configuració del discurs i la praxi antagoniques rurals. Un any abans, el 1993, havia nascut La Vía Campesina, la coordinadora internacional camperola de referència. Tot i tenir una major implantació als països del Sud, actualment, aquesta coordinadora està constituïda per centenars d'organitzacions pageses, comunitats indígenes, jornalers sense terra i col·lectius rurals d'arreu del món.

D'altra banda, l'origen del concepte de sobirania alimentària es remunta a l'any 1996. La seva aparició es va gestar al Sud global, en el marc del llarg cicle de lluites del qual hem referit les fites llatinoamericanes; una lluita protagonitzada per les resistències camperoles a la imposició del model agroalimentari i de desenvolupament capitalista per part de les institucions financeres internacionals, les agències intergovernamentals i les potències estatals del centre de la mà de les seves multinacionals. Davant d'aquest intent d'imposició, les lluites camperoles defensaven un model productiu i social adaptat a la realitat regional i als anhels de justícia social i ambiental de les comunitats rurals i els pobles indígenes de la perifèria.

Posteriorment, a finals de la dècada dels anys 90, l'assumpció de la reivindicació de la sobirania alimentària per part de l'aleshores emergent moviment antiglobalització va tenir una importància cabdal.

Amb el pas del temps, aquella primera reivindicació més centrada en l'àmbit productiu i rural, així com en la realitat dels països de la perifèria, ha anat incorporant multitud de veus, organitzacions i col·lectius d'arreu del món -tant pagesos com no pagesos- que han contribuït a enriquir la noció de sobirania alimentària amb les reflexions i les propostes que aquestes actores han anat desenvolupant dins els

La lluita per la sobirania alimentària reivindica el dret de tots els pobles, comunitats i nacions de definir les seves polítiques agrícoles, pesqueres, alimentàries i d'ordenació del territori

seus àmbits d'actuació respectius (consum, comerç, drets humans, ordenació del territori, justícia de gènere, etc.). D'aquesta manera, el principi de sobirania alimentària ha esdevingut un nou paradigma social i de desenvolupament, que avui dia es presenta com una alternativa sòlida i necessària al model socioeconòmic i de desenvolupament capitalista.

La sobirania alimentària és, per tant, una alternativa ideològica i política que defensa un discurs crític i planteja unes pràctiques eminentment

DIRECTA 223

6 d'abril de 2011

IL·LUSTRACIÓ:
Françòis Pagès

transformadores. En aquest sentit, va més enllà dels aspectes tècnics propis d'altres conceptes com la seguretat alimentària i es constitueix com un marc de reacció davant la lògica capitalista i les teories neoliberals aplicades als sistemes agroalimentaris. La lluita per la sobirania alimentària reivindica el dret de tots els pobles, comunitats i nacions del món de definir les seves pròpies polítiques agrícoles, pesqueres, alimentàries i d'ordenació del territori de manera que siguin apropiades a les seves circumstàncies úniques ecològiques, socials, econòmiques i culturals i de manera que garanteixin una alimentació equilibrada, suficient i saludable al conjunt de les seves poblacions. D'acord amb el seu caràcter transversal i la seva importància per la subsistència humana, aquesta proposta de nou model agroalimentari s'estén a tots els àmbits de la vida social.

A efectes pràctics, l'existència d'una agenda política comuna ha permès construir un moviment internacional, vertebrat principalment per La Via Campesina, en què tenen cabuda una gran diversitat de col·lectius i actores, cadascuna de les quals aporta reivindicacions i propostes adaptades a la seva realitat local i/o sectorial. Es creen, així, xarxes i aliances que pretenen posar fi a la dicotomia que tradicionalment ha enfrontat els països i les regions del centre amb les de la perifèria. Aquesta riquesa és un dels punts forts del moviment, però, a la vegada, exigeix un procés de reflexió constant sobre l'aplicació pràctica del concepte

en els diferents contextos territorials, socioeconòmics i culturals que existeixen arreu del planeta.

Experiències a Catalunya

Coincidint amb el sorgiment del moviment ecologista català, des de finals dels anys 70 i fins a mitjan dels 90, un ventall ampli d'agents van introduir i desenvolupar a Catalunya les primeres alternatives autogestionàries al model agroalimentari industrial. Durant la segona meitat dels 70 i durant els anys 80, van marxar al camp (primer al Vallès, més tard al Maresme, al Montseny i a la Garrotxa) els primers grups

Un dels punts forts de la sobirania alimentària és l'existència d'una agenda política comuna, cosa que ha permès construir un moviment internacional

de *neorurals*, que van adoptar l'agricultura ecològica com a estratègia d'autoabastiment. També durant aquesta etapa, van sorgir les primeres associacions del ram, les primeres experiències productives, les primeres iniciatives d'acostament entre productores, consumidores i tècniques en producció agrària ecològica, les primeres iniciatives de certificació, les primeres cooperatives de consum ecològic i les primeres ofertes formatives en pro-

ducció agrícola ecològica i energies renovables.

Els primers (i tímids) suports institucionals a la producció agrícola ecològica es concreten a finals dels 80 i durant la primera meitat dels 90. Aquestes accions institucionals van coincidir amb l'inici d'un període de fort creixement del sector i amb el principi de la deriva de l'agricultura ecològica cap a la plena integració en l'entramat capitalista. Paral·lelament, però, també van aparèixer diverses iniciatives que esdevindrien cabdals pel moviment: neixen les primeres associacions de defensa vegetal, les primeres experiències de cooperació entre projectes productius ecològics, nous comitès de suport a les lluites camperoles del Sud, noves associacions i entitats vinculades al consum crític i al comerç just, etc.

Aquestes riques experiències constitueixen els antecedents de l'actual moviment agroecològic i per la sobirania alimentària català, que es va començar a gestar a finals dels anys 90, en un context caracteritzat pel fort creixement del sector ecològic, la creixent mercantilització de l'agricultura ecològica i la ràpida neutralització del seu potencial transformador. En aquest context, sobretot a partir de l'any 2000, té lloc una proliferació important de noves experiències, projectes i col·lectius que podríem situar en l'òrbita de l'agroecologia i la sobirania alimentària. Llavors va començar un procés de convergència entre els sectors més polititzats dels àmbits del

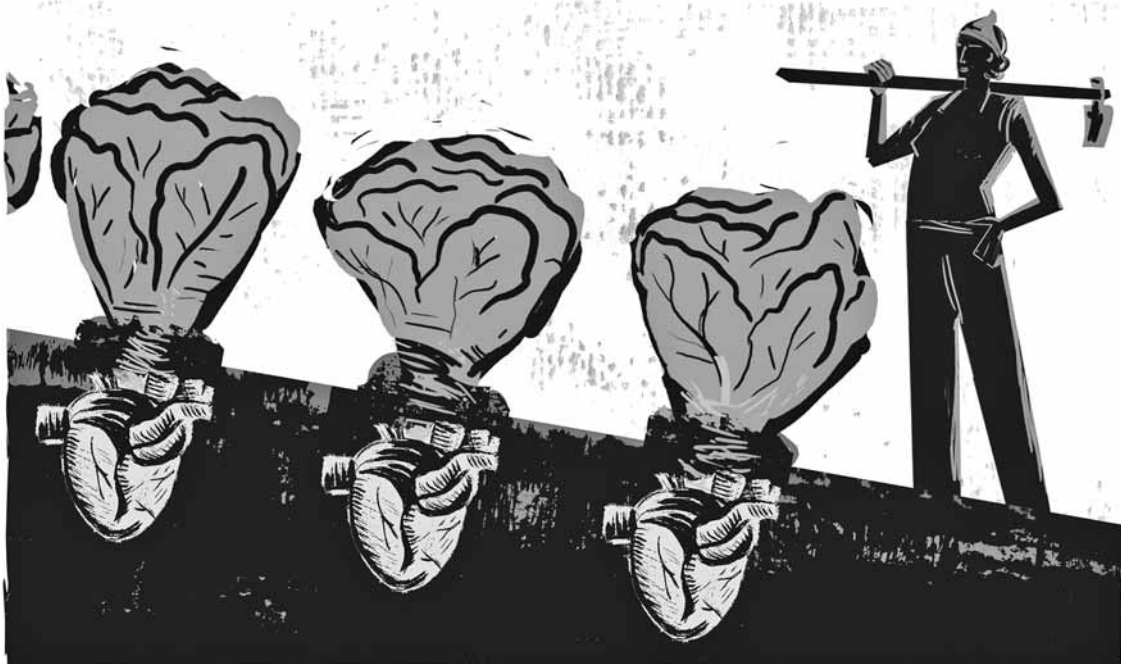
consum i la producció ecològiques, algunes col·lectivitats i centres socials de l'àmbit *rurbà* i rural (*neorurals* vinculades al corrent de l'*okupació* i la *preokupació rural*) i algunes associacions i ONG combatives, que, després d'acompanyar les lluites camperoles del Sud durant gairebé una dècada, van començar a fer sensibilització i acció política per la sobirania alimentària a Catalunya.

Des d'aleshores, les experiències i els col·lectius que s'autoanomenen agroecològics i reivindiquen l'agricultura ecològica com a eina de transformació social s'han multiplicat: iniciatives productives, bancs de llavors autogestionaris, centres socials i col·lectivitats *rurbanes* i rurals, horts comunitaris, publicacions especialitzades, grups i cooperatives de consum ecològic, projectes de recerca, formació i divulgació, mercats agroecològics i/o de pagès, menjadors escolars ecològics, campanyes d'incidència política que fan ús d'amplis repertoris d'acció, etc. Aquesta efervescència –tot i que amb alts i baixos– s'ha prolongat durant tota la primera dècada del segle XXI fins a l'actualitat.

Un balanç provisional

Deu anys després de la incipient emergència del moviment agroecològic i per la sobirania alimentària català, el nombre de col·lectius i organitzacions que treballen per la sobirania alimentària, així com el nombre i l'abast de les iniciatives que estan tirant endavant, indiquen que ha arribat l'hora de co-

IL·LUSTRACIÓ:
François Pagès

Aliances per articular el moviment

El moviment, a Catalunya, presenta una desconexió respecte a les lluites en defensa del territori i ecologistes i dificultats per donar continuïtat a les coordinacions i espais de treball aglutinadors

Dins del moviment, existeix un debat intens i interessant al voltant de les cooperatives de consum ecològic

mençar a parlar d'una certa consolidació del moviment. Amb tot, diverses realitats i circumstàncies inviten a introduir algunes reserves a la tesi de la consolidació.

En primer lloc, d'acord amb l'opinió del corrent més contestatari del moviment, cal destacar la manca d'acció explícitament política (pressió, denúncia, interpel·lació, confrontació...) que en certa manera caracteritza l'activitat de la majoria dels col·lectius i les entitats. En aquest sentit, dins del moviment, existeix un debat intens i interessant sobre l'activitat que duen a terme els grups i les cooperatives de consum ecològic, el nombre de les quals ha augmentat de forma exponencial des de l'any 2000. La qüestió es podria formular de la següent manera: fins a quin punt aquests grups pretenen i/o estan aconseguint anar més enllà del fet d'organitzar-se per consumir productes ecològics a uns preus assequibles? Fins a quin punt pretenen i/o estan aconseguint desenvolupar un model de consum crític que, de manera conscient i efectiva, contribueixi a la transformació del sistema agroalimentari i social dominant des de la perspectiva de l'agroecologia i la sobirania alimentària? És possible contribuir a aquesta transformació sense fer cap altra acció política que la d'organitzar-se per consumir de manera més o menys *alternativa*?

Alguns altres factors fan que calgui matisar la consolidació del moviment. Les dificultats a l'hora d'integrar de manera real i profunda la perspectiva de gènere en el si de la pràctica quotidiana dels diversos col·lectius i entitats; els conflictes entre les actores i les dificultats que se'n deriven, per exemple, a l'hora de donar continuïtat a les coordinacions i els espais de treball aglutinadors; la desconexió respecte a les lluites en defensa del territori, el moviment ecologista i les expressions incipients de la crítica i la lluita antiindustrial a Catalunya; la inexistència a Catalunya de cap agent de la pagesia

combativa de referència que compti amb suficient reconeixement, legitimitat i implantació territorial; la manca de reflexió, tant funcional com política, sobre la pròpia pràctica que caracteritza la dinàmica de treball de la majoria de grups; o la desproporció entre, per una banda, les forces, els recursos i les capacitats amb què compta el moviment i, per l'altra, la magnitud de les dinàmiques i les realitats a les quals aquest tracta de fer front (incidència dels circuits curts davant de l'adhesió a la gran distribució alimentària; recuperació de llavors i sabers lenta i poc sistemàtica, davant de la magnitud de la pèrdua de patrimoni fitogenètic i de coneixements pàgesos tradicionals...) són —només— alguns d'aquests elements.

Malgrat les mancances i les dificultats esmentades, és innegable que, durant la darrera dècada, el moviment agroecològic i per la sobirania alimentària català ha experimentat un creixement molt important, tant quantitatiu (nombre de col·lectius i iniciatives) com qualitatiu (magnitud dels projectes i de les coordinacions, incidència i impacte de les activitats...). Encara queda, però, molt camí per fer. Algunes de les línies mestres del que queda per bastir es presenten de forma prou clara.

En primer lloc, cal treballar de valent per garantir la viabilitat de les experiències transformadores que s'han endegat durant la darrera dècada. En segon lloc, cal seguir acumulant forces, teixir més aliances cada cop més àmplies i cuidar les que ja s'han creat per fer-les més sòlides. En tercer lloc, és necessari continuar esmolant les reflexions, les maneres de fer i les propostes. Tot això, si es vol avançar cap a un horitzó en què les pràctiques i les idees que caracteritzen el moviment siguin assumides (després d'haver estat pertinentment esmenades) per una massa social crítica capaç d'impulsar a la pràctica les transformacions estructurals des de l'arrel, a les quals —de moment— tan sols s'aspira.

El 12 del juliol passat es van sabotejar dos camps de blat de moro transgènic de l'empresa Syngenta

Arxiu

El creixement del moviment per l'agricultura ecològica i la sobirania alimentària català ha anat acompanyat de mobilitzacions i processos de debat i creació d'aliances que han contribuït a articular-lo. Destaquem quatre d'aquestes experiències aglutinadores.

— **La Xarxa Agroecològica de Catalunya (XAC)**. Va néixer l'any 2002 amb la voluntat de difondre l'agroecologia i crear vincles entre les actores dels diversos àmbits i demarcacions territorials. Durant els seus quatre anys d'existència, va esdevenir un espai dinàmic de confluència i d'acció col·lectiva que marcaria un abans i un després pel que fa a la trajectòria del moviment. Entre d'altres fites, va catalitzar l'obertura d'espais de debat, l'endegament de dinàmiques estables de coordinació i l'inici de la lluita contra la introducció de l'agricultura i els aliments transgènics a Catalunya, a través de la creació de la Plataforma Transgènics Fora! Tot i que es va autodissoldre l'any 2006, la XAC va llegar-nos una xarxa àmplia, densa i fèrtil de relacions i implicacions entre col·lectius i entitats.

— **La Xarxeta de pagesos/es agroecològics/ques**. Agrupa una vintena d'experiències productives de Catalunya i el Baix Cinca que treballen amb circuits de comercialització curts (cistelles, mercats...). Es va constituir formalment el mes de gener de l'any 2008 i el seu objectiu principal és reforçar els projectes productius de les

membres de la xarxa per mitjà de la cooperació, l'intercanvi de productes i coneixements i el suport mutu. Actualment, està culminant la fase interna del procés de desenvolupament d'un Sistema de Garantia Participatiu.

— **La Repera**. Va néixer l'estiu de 2008 amb la voluntat fomentar l'acostament i la cooperació entre els grups de consum i els projectes productius agroecològics. Fins ara, la seva tasca s'ha traduït en la celebració de tres trobades ben concorregudes (juny de 2008, febrer de 2009 i abril de 2010), així com en la creació d'eines i recursos principalment telemàtics (<http://repera.wordpress.com>).

— **L'Aliança per la Sobirania Alimentària de Catalunya (ASAC!)**. Actualment, és l'espai de coordinació i de treball de referència dels col·lectius i les entitats de base que, des dels diversos àmbits i territoris, promouen la sobirania alimentària a Catalunya. El seu naixement s'emmarca en una iniciativa d'àmbit estatal que s'endegà l'any 2008. A més de comptar amb quatre comissions permanents (gènere, anti-OMG, polítiques i reforç local), fins ara, l'ASAC! ha destacat sobretot per promoure la celebració a Catalunya de la Setmana de Lluita contra els transgènics i per la Sobirania Alimentària, que té lloc anualment en l'àmbit estatal, de manera coordinada i descentralitzada, al voltant del 17 d'abril, el dia internacional de la lluita camperola. Enguany, se'n farà la tercera edició, del 10 al 17 d'abril.